

3. Tkachenko, I. H. (1976). Pryshcheplyennya uchnyam lyubovi do sil's'kohospodars'kykh profesiy [Instilling students love for agricultural professions]. *Shkola i vyrobnytstvo* : zb. st. Rad. shk., Kyiv, Ukraine, 129–130.

4. Tkachenko, I. H. (1968). Orhanizatsiya trudovoho navchannya y vykhovannya v protsesi navchal'no-vyrobnychoyi praktyky v sil's'kohospodars'komu vyrobnytstvi [Organization of labor education and education in the process of educational and production practice in agricultural production] : dys. ... kand. ped. nauk. DAKO. F. 7138. Op. 1. Arkh. 16.

5. Kalinichenko, N. (2010). I.H. Tkachenko pro trudovu pidhotovku uchniv sil's'koyi shkoly (do 90-richchya vid dnya narodzhennya) [I.G. Tkachenko about labor training of students of rural school (to the 90th anniversary of his birth)]. *Ridna shkola*, №1–2, 50–54.

6. Tkachenko, I. H. (1975). Bohdanivs'ka serednya shkola im. V.I. Lenina [Bohdanivka Secondary School V.I. Lenin]. *Radyans'ka shkola*, Kyiv, Ukraine.

7. Sukhomlyns'kyu, V. O. (1977). Narodnyy uchytel' [Folk teacher]. *Radyans'ka shkola*, Kyiv, Ukraine.

8. Sadovyy, M. I., Tryfonova, O. M. (2014). Bohdanivs'kyu uchytel' [Bogdanovsky teacher]. *Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky*, Kirovohrad, Ukraine, №131, 26–30.

9. Deviz – effektivnost'. Dialog direktora Bogdanovskoy shkoly, Geroya Sotsialisticheskogo truda I.G. Tkachenko s prezidentom Akademii nauk USSR, Geroyem Sotsialisticheskogo truda B. Ye. Patonom (1978) [The motto is efficiency. Dialogue of the director of the Bogdanovsk school, Hero of Socialist Labor I.G. Tkachenko with the President of

the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, the Hero of Socialist Labor B. Ye. Paton]. *Uchitel'skaya gazeta*.

10. Maksymchuk, O. V. (2002). Systema trudovoho vykhovannya v pedahohichniy spadshchyni I.H. Tkachenka [System of labor education in pedagogical heritage I.G. Tkachenko] : dissertation of the candidate of pedagogical sciences. Kyiv, Ukraine.

11. Madzhon, Vasyl', Levchenko, Hryhoriy (2004). Tkachenko Ivan Hurovych [Tkachenko Ivan Gurovich]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity*, № 3, 3–5.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

НИКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, міністр освіти і науки України 2005-2007 років, ректор НУБіП України, випускник Богданівської сільської школи 1973 року

Наукові інтереси: теорія та методика управління освітніми закладами.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NIKOLAYENKO Stanislav Nikolaevich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Minister of Education and Science of Ukraine 2005-2007, Rector of NUBiP of Ukraine, graduate of Bogdanivska village school of 1973

Circle of research interests: theory and methodology of management of educational institutions.

Дата надходження рукопису 28.03.2019р.

УДК 378.147

ОНИЩЕНКО Ірина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти Криворізького державного педагогічного університету
ORCID ID 0000-0003-0672-0570
e-mail: irina_onischenko@ukr.net

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі актуальним завданням підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних до інноваційної педагогічної діяльності на рівні світових стандартів, є формування готовності до професійної діяльності. Одним із важливих показників готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності є рівень розвитку його мотиваційної сфери (потреби, мотиви, прагнення, схильності, ідеали, переконання). Мотивація впливає на вибір та успішність опанування професією, визначає особливості взаємодії особистості в професійному колективі.

Мотиваційна готовність допомагає молодому фахівцеві успішно виконувати професійні обов'язки, ефективно використовувати знання, уміння і навички у розв'язанні завдань професійної діяльності. Отже, питання мотиваційної готовності до професійної діяльності є важливою психолого-

педагогічною проблемою, що потребує детального теоретичного аналізу та практичного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових публікацій з проблем фахової підготовки майбутніх педагогів дозволяє зробити висновок про достатньо різноманітний підхід до визначення сутності мотиваційної готовності до професійної діяльності. Вивченням проблеми мотиваційної готовності до професійної діяльності займалися зарубіжні (Д. Аллен, Ч. Гайтскел, С. Дженсенсон, П. Драганов, Р. Клінке, К. Пітторс, Г. Сектодер, Ж. Трошнер та ін.) та вітчизняні (І. Богданова, І. Гавриш, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Капська, Н. Кузьміна, А. Линенко, В. Сластьонін, А. Шевченко та ін.) вчені.

Не дивлячись на різноманіття підходів до розуміння сутності та структури мотиваційної готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності, більшість учених (Н. Гуртовенко, О. Демченко, М. Дьяченко,

Л. Захарова, О. Івлева, Л. Кандибович, Л. Костюченко, Н. Кузьміна, О. Мешко, Л. Мітіна, В. Моляко, Г. Сухобська, Л. Хомич, А. Яблонський та ін.) визначають її як складне, комплексне утворення з багатокомпонентною структурою, важливими ознаками якої виступають позитивне ставлення до професійної діяльності, спрямованість на педагогічну діяльність та усвідомлення мотивів діяльності.

Мета статті полягає у розкритті психолого-педагогічних аспектів формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності.

Методи дослідження. Під час роботи було використано такі методи дослідження як спостереження, експеримент, порівняння та узагальнення результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі феномен «готовність» розглядається по-різному, зокрема, як активно-дійовий стан особистості, установка на певну поведінку, змобілізованість сил для виконання завдань [10, с. 97]; приведення в активний стан усіх психофізіологічних систем людського організму, необхідних для ефективного виконання певних дій [11, с. 89]; пристосування можливостей особистості для успішних дій у даний момент, внутрішнє налаштування особистості на певну поведінку при виконанні задач, установка на активні та цілеспрямовані дії; система інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [9]; стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності [4, с. 137]. Як бачимо, готовність – це високий рівень розвитку мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових процесів особистості, який забезпечує успіх майбутньої діяльності.

На наш погляд, готовність – це складне, динамічне, цілісне особистісне утворення, сформованість якого забезпечує ефективність та результативність професійної діяльності. Погоджуємося з думкою О. Івлевої, що готовність учителя початкових класів до професійної діяльності – це цілісне стійке утворення, яке є фундаментальною умовою успішного виконання професійних функцій, організації ефективного навчального процесу молодших школярів і результатом професійно-педагогічної підготовки вчителя [6, с. 95].

Важливим структурним компонентом готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності є мотиваційна готовність. Мотиваційна сфера професійної діяльності майбутнього фахівця здійснює значний вплив на його пізнавальний, інтелектуальний, емоційний, вольовий розвиток, спонукає майбутнього вчителя до творчості, професійного саморозвитку, самовдосконалення.

Аналіз праць учених (Н. Гуртовенко, М. Дьяченко, Л. Захарова, Л. Кандибович, Н. Кузьміна, О. Мешко, Л. Мітіна, Г. Сухобська,

А. Яблонський та ін.) показує, що мотиваційна готовність до професійної діяльності є визначальним конструктом у виборі професії, ступенем реалізації в ній, внутрішнім рушійним чинником розвитку професіоналізму в цілому, функціонуючи в єдності з механізмами ідентифікації, індивідуалізації і рефлексії.

О. Єфімова під мотиваційною готовністю до професійної діяльності розуміє сукупність мотивів, які визначають позитивне ставлення студента до обраної спеціальності, отже спонукають і скеровують його до опанування майбутньою професійною діяльністю і забезпечують успішність її засвоєння. За результатами досліджень вченої, рівні сформованості мотиваційної готовності залежать від ступеня вираженості основних її компонентів: особистісно-професійні особливості, спрямованість на сферу діяльності і рівні професійної освіти, ціннісно-сміслові і життєві орієнтації [5, с. 166-167].

На думку О. Афанасенкової [1], мотиваційна готовність студентів є необхідним компонентом успішності професійної діяльності. Вона є витвором, який містить «базовий» професійно-пізнавальний мотив й «супутні» мотиви. Різниця в мотивах навчання студентів визначається низкою чинників. Серед них, у першу чергу, виділяють: напрям професійної підготовки студентів вузу, провідну стратегію поведінки в навчально-професійній діяльності (досягнення успіху / запобігання невдачам), внутрішню або зовнішню спрямованість на процес навчання.

Д. Клімова поняття «мотиваційна готовність до професійної діяльності» визначає як усвідомлений та активно-діяльнісний стан, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію та самоактуалізацію під час розв'язання професійних проблем на основі психолого-педагогічної компетентності, особистісного та професійного досвіду, творчого використання індивідуально-психічних особливостей та інтелектуального потенціалу в процесі професійної діяльності [7, с. 133]. Структурними компонентами мотиваційної готовності до професійної діяльності виступають: задоволеність здійсненим професійним вибором, професійна самовизначеність, бажання працювати у майбутньому за фахом, що мотивується зацікавленістю змістом власної професійної діяльності; сформований комплекс стійких мотивів.

Особливий інтерес для нашого дослідження становить позиція Г. Балла та П. Перепелиці, які у структурі професійної готовності виділяють два основні компоненти: мотиваційний та інструментальний. При цьому мотиваційний компонент вважають стрижневим: «головне – це відповідний специфіці професії (або групі професій) особистісний смисл інструментальних властивостей, їхнє концентрування навколо мотиваційного ядра. Ті чи інші прогалини у знаннях або навичках можуть порівняно легко компенсуватися, тоді як брак професійно значущої спрямованості особистості (просто кажучи, нелюбов до праці, якою

довелося займатися) спричиняє низьку ефективність діяльності, внутрішні та міжособові конфлікти» [2, с. 99-100].

Мотиваційна готовність до діяльності, як зауважує Х. Дмитерко-Карабин, є одним із провідних компонентів у структурі психологічної готовності до праці, адже розвиток та реалізація інструментальних властивостей можуть бути ефективними лише за умови їх концентрування навколо мотиваційного ядра особистості фахівця, його професійно-значущої спрямованості [3, с. 25].

Отже, вивчення й аналіз поглядів науковців показав, що поняття «мотиваційна готовність» трактується як багатокомпонентне утворення, важливими ознаками якого є позитивне ставлення до діяльності, усвідомлення мотивів діяльності, бажання досягнути успіху, прагнення займатися педагогічною роботою.

На нашу думку, мотиваційна готовність майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності – це складний процес взаємодії потреб, інтересів, стимулів, настанов, ціннісних орієнтацій і мотивів, що дозволяє фахівцеві ефективно здійснювати практичну діяльність. Мотиваційна готовність до професійної діяльності визначається професійно-педагогічною спрямованістю, професійними установками, інтересами та прагненням здійснювати педагогічну діяльність.

За результатами власних експериментальних досліджень домінантними факторами вибору професії вчителя початкової школи виступили такі: потреба у спілкуванні з дітьми молодшого шкільного віку; стійкий інтерес до педагогічної роботи з молодшими школярами; мотиви комунікативного характеру; творчий характер професії вчителя початкових класів; можливість досягти в даній професії соціального визнання; домінування гуманістичних професійних цінностей та ідеалів; суспільна цінність педагогічної спеціальності.

Формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності здійснюється безпосередньо в діяльності, тому виникає необхідність урізноманітнити види навчально-пізнавальної та професійної діяльності студентів, поступово ускладнювати завдання, які вони розв'язують у процесі цих видів діяльності. Студенти, професійно визначаючись, віддають перевагу тим видам діяльності, у яких найповніше реалізують свої здібності, потреби, прагнення. Важливою умовою є те, щоб майбутні фахівці оволодівали не тільки професійними компетентностями, а й способами діяльності, поступово опановували більш складні її види, переходили від репродуктивних завдань до творчих.

За нашим переконанням, одним з ефективних засобів формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності є інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, яке ми розглядаємо як складну, багатокомпонентну,

відкриту, активну, динамічну систему, що об'єднує інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології. В умовах даного середовища відбувається активна інформаційно-навчальна взаємодія між учасниками освітнього процесу (викладач – студент – середовище) [8, с. 96].

Вважаємо, що успішному формуванню мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності сприяють такі педагогічні умови: ознайомлення студентів зі специфікою майбутнього фаху; опанування ними професійними компетентностями; набуття практичних умінь і навичок з обраного фаху; цілеспрямована організація освітнього процесу на засадах компетентного, діяльнісного, особистісного підходів; орієнтація освітнього процесу на професійний саморозвиток студентів; створення у ВЗО інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища; забезпечення професійної спрямованості навчання; створення ситуацій зацікавленості в педагогічній діяльності та її результатах; забезпечення творчої навчально-професійної атмосфери. Реалізація цих педагогічних умов, на нашу думку, формуватиме інтерес до педагогічного фаху, позитивне ставлення до обраної професії.

На нашу думку, основними показниками сформованості мотиваційної готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності є наступні: інтерес до професії вчителя початкових класів; бажання працювати вчителем початкової школи; переважання внутрішніх мотивів у структурі мотивів педагогічної діяльності; успішне оволодіння професійними знаннями в галузі початкової освіти; прагнення стати висококваліфікованим фахівцем в галузі початкової освіти; високий рівень мотивації досягнення успіху; прагнення відповідально виконувати свої професійні обов'язки; спрямованість на професійний саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію в педагогічній діяльності.

Вища школа має систематично формувати мотиваційну готовність до професійної діяльності за допомогою фахової практики, розкриття можливостей позитивного використання професійного досвіду. На нашу думку, готовність до професійної діяльності дає можливість вчителів початкових класів швидко адаптуватися до мінливих умов праці, творчо підходити до розв'язання професійних завдань, забезпечує високі результати педагогічної роботи, допомагає успішно виконувати свої обов'язки, сприяє подальшому професійному вдосконаленню.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності є важливою складовою фахової підготовки фахівця в галузі початкової освіти, складним і тривалим процесом, на результативність якого впливають різні умови й чинники. Мотиваційна готовність майбутніх

учителів початкових класів до професійної діяльності – це процес взаємодії потреб, інтересів, стимулів, настанов, ціннісних орієнтацій і мотивів, що дозволяє фахівцеві ефективно здійснювати практичну діяльність. Мотиваційна готовність до професійної діяльності є основою, фундаментом, навколо якого конструюються основні якості професіонала. Сформована мотиваційна готовність сприятиме швидкому адаптуванню майбутніх учителів початкових класів до мінливих умов праці в умовах Нової української школи, використанню інноваційних підходів до успішного розв'язання завдань професійної діяльності. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язані з обґрунтуванням педагогічних умов формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Афанасенкова Е. Л. Мотивы обучения и их изменение в процессе обучения студентов вуза: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 2005. 23 с.
2. Балл Г. О., Перепелица П. С. Формування готовності до професійної праці у контексті гуманізації освіти. Психологічні аспекти гуманізації освіти : книга для вчителя / за ред. Г. О. Балла. Київ-Рівне, 1996. С. 78–90.
3. Дмитерко-Карабин Х. М. Мотиваційна готовність до професійної діяльності як психологічна проблема. *Філософія, соціологія, психологія* : збірник наукових праць. Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського ун-ту, 2004. Вип. 9. Ч. 2. С. 23–32.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремін. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Ефимова О. В. Мотивационная готовность студентов колледжа к профессиональной деятельности. *Вестник Псковского государственного университета. Социально-гуманитарные и психолого-педагогические науки. Псков, 2009. № 7. С. 166–167.*
6. Івлева О. М. Критеріально-орієнтоване тестування в системі формування професійної готовності вчителя початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2001. 195 с.
7. Клімова Д. В. Проблема мотиваційної готовності до професійної діяльності у психології. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 133–135.
8. Онищенко І. В. Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище як засіб формування мотивації до професійної діяльності в майбутніх учителів початкових класів. *Інформаційні технології в освіті*. 2014. № 18. С. 96–104.
9. Професійна освіта : словник / уклад.: С. У. Гончаренко, І. А. Зяюн, Н. Г. Ничкало та ін. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
10. Психологический словарь / авт.-сост. В. Н. Копорулина, М. Н. Смирнова, Н. О. Гордеева, Л. М. Балабанова; под общ. ред. Ю. Л. Неймера. Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. 640 с.
11. Психологічна енциклопедія / авт.-упор. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

REFERENCES

1. Afanasenkova, E. L. (2005). *Motivy obuchenija i ih izmenenie v processe obuchenija studentov vuza* [Motives of learning and their change in the process of teaching university students]. Moskva, Russian.

2. Ball, H. O. and Perepelytsia, P. S. (1996). *Formuvannia hotovnosti do profesiinoi pratsi u konteksti humanizatsii osvity* [Formation of readiness for professional work in the context of humanization of education]. Kyiv-Rivne, Ukraine.

3. Dmyterko-Karabyn, Kh. M. (2004). *Motyvatytsiina hotovnist do profesiinoi diialnosti yak psykholohichna problema* [Motivational readiness for professional activity as a psychological problem]. *Filosofiya, sotsiolohiya, psykholohiya : zbirnyk naukovykh prats'*, №9, 2, 23–32.

4. *Entsyklopediia osvity* (2008) [Encyclopedia of Education]. Kyiv, Ukraine.

5. Efimova, O. V. (2009). *Motivacionnaja gotovnost' studentov kolledzha k professional'noj dejatel'nosti* [Motivational readiness of college students for professional activities]. *Vestnik Pskovskogo gosudarstvennogo universiteta. Sotsial'no-gumanitarnyye i psikhologo-pedagogicheskiye nauki, Pskov, Russian*, №7, 166–167.

6. Івлева, О. М. (2001). *Kryterialno-orientovane testuvannia v systemi formuvannia profesiinoi hotovnosti vchytelia pochatkovykh klasiv* [Criterion-oriented testing in the system of formation of the professional readiness of the elementary school teacher]. Izmail, Ukraine.

7. Klimova, D. V. (2014). *Problema motyvatsiinoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti u psykholohii* [Problem of motivational readiness for professional activity in psychology]. *Yednist' navchannya i naukovykh doslidzhen' – holovnyy pryntsyv universytetu : zbirnyk naukovykh prats'*, 133–135.

8. Onyshchenko, I. V. (2014). *Informatsiino-komunikatsiine pedahohichne seredovyshechye yak zasib formuvannia motyvatsii do profesiinoi diialnosti v maibutnykh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [Information and communication pedagogical environment as means of forming of motivation to professional activity of primary school teachers]. *Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti*, №18, 96–104.

9. *Profesiina osvita : slovnyk* (2000) [Professional education : dictionary]. Kyiv, Ukraine.

10. *Psikhologicheskij slovar'* (2003) [Psychological dictionary]. Rostov-na-Donu, Russian.

11. *Psykholohichna entsyklopediia* (2006) [Psychological Encyclopedia]. Kyiv, Ukraine.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОНИЩЕНКО Ірина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: теорія і методика професійної підготовки вчителя початкової школи.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ

ОНИЩЕНКО Ирина Владимировна – кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры начального образования Криворожского государственного педагогического университета.

Научные интересы: теория и методика профессиональной подготовки учителя начальной школы.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ONISHCHENKO Iryna Volodymyrivna – candidate of philological sciences, associate professor, associate professor department of primary education Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of research interests: theory and methodology of primary school teacher training.

Дата надходження рукопису 28.03.2019р.